

SARICA KÖYÜ ve KÖYDEKİ KÜÇÜREK KÖY YER ADLARI ÜZERİNE

Vahit TÜRK*

Öz: Sarıca ve Tökler, yirmi dört Oğuz boyundan biri olan Bayat boyunun Reyhanlı aşiretine bağlı iki oymak adıdır. Bu durum hem tarihi kayıtlarla sabit, hem de halen yaşayanların anlattıklarıyla bilinmektedir. Türklerde yaygın biçimde görülen kök mensubiyetinin yaşanan coğrafyaya aktarılma uygulamasını coğrafyaya kimlik kazandıran bir olgu olarak değerlendirebiliriz.

Türklerin oldukça erken devirlerde boylar halinde örgütlendiği ve bu örgütlenmenin Türk tarihinin en belirleyici yönü olduğu bilinmektedir. Bu yüzden tarih araştırmalarında bu konuya önem verilmiş ve Türk sosyal yapısının bu yönü üzerinde durulmuş; boy, oba, oymak, uruk adlarıyla ilgili değerli araştırmalar yapılmış, ancak konunun henüz bütün yönleriyle aydınlatıldığını söylemek zordur.

Bir coğrafyanın kimliğini yer adları oluşturur. İnsanın yaşadığı ya da hayatında bir biçimde yer etmiş olan bir mekânı adlandırırken oldukça değişik düşüncelerle hareket ettiği bilinmektedir. Bu durumu küçük yerleşim birimi olan bir köydeki çeşitlilik bile göstermeye yeterlidir.

Anahtar Kelimeler: Sarıca, Hanlıköy, Tökler, Bayat, Reyhanlı, Göç, Konargöçer

Sarıca Village and on Smallish Troponomy in the Village

Abstract: Sarıca and Tökler are the names of phatries of Reyhanlı tribe of Bayat clan which is the one of the twenty four Oghuz clans. This information is known by the knowledge of people who are living also is affirmatory by historical records. It is very common to transfer ethnological information on geography by people who live on there. This process also gives identity to geography.

It is known that Turks were organized in very early ages and this organization was the most determining aspect of their life. For this reason, this subject has been given importance in history studies and this aspect of the Turkish social structure has been emphasized, although valuable researches have been made on the names of boy, oba, phratry and uruk, the subject has not been illuminated in all aspects yet.

Place names form the identity of a geography. It is understood that people are acting with quite different thoughts when naming a place where they live or if somehow it has a place in their lives. Even only this is enough to illustrate the diversity in a small settlement village.

Keywords: Sarıca, Hanlıköy, Tökler, Bayat, Reyhanlı, Migration, Nomadic

Sivas ilinin Gürün ilçesine bağlı olan Sarıca köyü, ülkenin bütün köylerinde olduğu gibi son otuz kırk yılda nüfusunun büyük kısmını kaybetmiş, yaşanan yoğun göçler sonucunda köyün kişi nüfusu ve aile sayısı yaz nüfusu ve aile sayısı arasında ciddi fark oluşmuştur. Bu yüzden şu anda köyün kaç haneden oluştuğu ve nüfusunun ne kadar olduğuyla ilgili tam bir sayı verme imkânı yoktur. Yaşanan göçlere rağmen yine de çevre köylere nispetle büyük bir köy olarak kabul edilebilir. İki parçadan oluşan köyün büyük parçası Hanlıköy, küçük parçası yani mezrası ise Tökler adını taşır. İkisinin ortak ve resmi kayıtlardaki adı ise Sarıca'dır. Hanlıköy adı, buranın eski devirlerde yol üstü olduğunu ve konaklamak için bir han bulunduğunu gösterir. Vadi içerisinde ve ırmak kıyısında kurulmuş olduğundan yaya ya da binek hayvanlarıyla yapılan yolculuklarda konaklamak için uygun bir yer olduğu söylenebilir. Tökler ise,

* Prof. Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. İstanbul / TÜRKİYE. E-posta: vahitturk9@gmail.com ORCID NO: 0000-0002-8611-9939

Hanlıköy sakinlerine göre daha sonra gelip buraya yerleştiği bilinen insanlar tarafından oluşturulmuş bir köydür. Gürün ilçe merkezine 50 km uzaklığı olan köy, güneyinde Gürün'e, batısında ve kuzeyinde Kangal ilçesine, doğusunda ise Malatya'nın Kuluncak ilçesine bağlı köylerle sınır komşusudur.

Sarıca sözü, Türkiye'nin pek çok yerinde karşılaşılan küçük yerleşim birimi adı olmanın yanında soyadlarında da sıkça görülür. Bu durum, bu sözün bir aşiret ya da oymak adı olduğunun kanıtlarından biri olarak kabul edilebilir. Bilindiği üzere boy, aşiret, oymak adlarının yerleşilen yerlere ad olarak verilmesi, sıkça karşılaşılan bir durumdur. Yer adlarından hareketle Anadolu'da hangi Oğuz boyunun ya da bu boylara bağlı oymak ve obaların nerelere yerleştiğine dair tespitler yapılabilmektedir. Yerleştiği toprağa boyunun ya da oymağının adını vermeyi yaşadığı coğrafyayı kendileştirme ve o coğrafyaya kimlik kazandırma çabası olarak değerlendirilebiliriz. Bu durum "yerlileştirme" denilen dil olayından farklıdır. Yerlileştirme, başka bir dilden olan adı, eski ada benzeyen, ancak kendi dilinden olan bir sözle karşılama olarak tanımlanır (Aksan, 2015). Kendileştirme çabası olarak düşündüğümüz yerleştiği coğrafyaya adını verme uygulamasıyla Türklerin yaşadığı hemen her yerde karşılaşılar. Başka milletlerde de karşılaşılabilecek olan bu uygulama konargöçer yaşayan, dolayısıyla sık yer değiştiren toplumlarda çokça görülür.

Sarıcalı adlı bir oymağın varlığını Faruk Sümer'in Oğuzlar adlı eserinden ve başka bazı kaynaklardan öğreniyoruz (Sümer-1980). Sarıca kelimesinin bu şekilde oymak adı olarak kullanılışının örnekleri başka bazı araştırmacılar tarafından da tespit edilmiş, ancak Yusuf Halaçoğlu'nun tarihi kayıtlar üzerinde yaptığı incelemelerde durum belgeleriyle ortaya konulmuştur. Buna göre Sarıca kelimesinin ve bu kelimeye çeşitli sözler eklenmesiyle oluşan söz birliklerinin etnik yapı ifade etmek üzere kullanılmasıyla Türkiye'nin pek çok yerinde karşılaşılar (Halaçoğlu-2009).

Yer adı ve etnik ad olarak kullanılan Sarıca'ya nispetle Tökler adı daha az görülür. Tök sözü, ölçünlü dilin söz varlığında da bulunan bir söz değildir. Halaçoğlu'nun adı geçen çalışmasında bir oymak ya da oba adı olarak karşılaşılmayan bu söz, Derleme Sözlüğü'nde dört ayrı madde başı olarak ve şu anlamlarla yer alır:

tök I. Aşığın tümsek yanı.

Kelimenin bu anlamla Kütahya, Tokat, Eskişehir, Merzifon, Erzurum, Urfa, Sivas, Gaziantep, Ankara, Nevşehir, Niğde, Adana ve Erzincan'da tespit edildiği kaydedilmiştir.

tök II. Geri, arka (Divriği-Sivas)

tök III. [töke (I), töktök, tökül, tüklük] Hindi (Samsun, Amasya)

tök (IV) 1. Hatır gönül dinlemeden konuşan, tok sözlü, kaba (kimse).

Kelimenin bu anlamıyla da Urfa, Gürün-Sivas, Nevşehir, Niğde, Konya, İçel gibi yerlerde tespit edildiği kaydedilmiştir. Bu maddede ikinci anlam olarak "ters, saygısız (kimse)" kaydedilmiş ve bu anlamlar da Çorum, Gaziantep ve Niğde'de tespit edilmiştir (Derleme Sözlüğü-1978).

Sözün Anadolu'da tespit edildiği coğrafyaya bakıldığında kuzeyde Samsun, batıda Eskişehir ve Kütahya, doğuda Erzincan'a kadar dağıldığı, ancak asıl dağılma alanının Anadolu'nun orta ve güney bölgeleri olduğu görülüyor. Bu hat, yani Anadolu'nun güneyinden, daha doğrusu Suriye'nin kuzeyinden başlayıp Karadeniz kıyılarına kadar uzanan bölge, pek çok kaynaktan konargöçer zamanların yaylak ve kışlak hattı olarak yer alır. Halep Türkmenleri olarak bilinen Oğuz obalarının yazları geçirmek üzere

sürüleriyle birlikte Sivas yaylalarına kadar çıktıkları ve kışları geçirmek üzere de tekrar güneye indikleri bilinmektedir. Osmanlı'nın özellikle son devirlerinde konargöçerleri yerleştirmek ve kontrol altına almak için büyük çaba gösterdiği; bunun sonucunda da bu oymak ve obaların Gaziantep, Kahramanmaraş, Adana, Adıyaman, Kayseri, Sivas, Niğde, Nevşehir, Kırşehir, Yozgat, Ankara çevrelerine yerleştikleri; bazı obaların ise Karadeniz bölgesinin dağlık kesimlerine kadar dağıldıkları bilinmektedir. Yayla olarak hemen her yıl gelinen Kayseri ve Sivas sınırları içerisindeki Uzun Yayla'nın adeta bir dağılma merkezi işlevini gördüğü anlaşılıyor. Bu hareketlilikte Uzun Yayla'nın Yeni İl diye adlandırılan Şarkışla çevresi (günümüzde Deli İlyas köyü) sıkça anılır. Belirtilen coğrafyada yaşayan bazı insanlar arasında bu göçlerin hikâyeleri halen bilinmekte ve anlatılmaktadır.

Tök kelimesinin Derleme Sözlüğü'nde yer alan dört farklı anlamından ilk üçü üzerinde durduğumuz etnik adlandırmayla ilgili görünmüyor. Dördüncü madde başında verilen "Hatır gönül dinlemeden konuşan, tok sözlü kimse, ters, saygısız" anlamı, Tökler köyünde yaşayanlar için yörede bugün de kullanılmaktadır. Çevrede kullanılan "Tök tök konuşmak" deyimini, sözü eğip bükmeden, dolandırmadan söylemek, kaba konuşmak" anlamlarına gelir.

Türkiye'de soyadı kanunu çıktığında Tökler köyü sakinlerinden bir kısmı, belki de oymak adları olan "tök" sözüdeki olumsuz anlamdan dolayı çevre köylerde yaşayan insanların kendileriyle alay etmelerinden kurtulmak ve Türk sözünün Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki yüksek prestijine sığınmak ya da doğrudan doğruya millet mensubiyetlerini belirginleştirme düşüncesiyle soyadı olarak ses bakımından da bu söze yakın olan "Türk" kelimesini almışlar, oymağın Gürün ilçesinde yerleşik kolu ise sülale adları olan Tök'ü soyadı olarak kullanmayı seçmişlerdir.

Türkmen Dilinin Düşündürüşü Sözlüğü'nde "kısır erkek" anlamıyla yer alan tök sözü (Heyet-2016), Kırgız Sözlüğü'nde tök biçimiyle bulunmuyor, ancak ondan türetildiği anlaşılan ve "Kaba saba işlemek, üstünkörü dövmek (demiri) açıklamasıyla verilen tökö- fiili ve "Sakat, topal, malûl" anlamıyla karşılanmış olan tökör ismi karşımıza çıkıyor (Yudahin-1948).

Hive hükümdarı İltüzer Han'ın torunu olan Beyanî (1858-1923)'nin (Yeni-2018) son dönem Türkistan tarihiyle ilgili Şecere-i Harezmsâhî adlı eserinde bir Tök Kalesi'nden söz edilir. Bu, Tök aşiretinin Horasan kökenini gösteren değerli bir kayıttır. Eserin 180 a varığında adı geçen kalenin coğrafi konumunu da tam olarak ortaya koyan ibare şudur: "*Harezm harab bolmasdın burun Amuye kim Belh ve Harezm deryasına ve Ceyhun'ga meşhurdur, Ürgenç-i Kadim'nij astıdın ötüp Balkan Tagı'nij şarki damenesiga tegip cenub tarafıdın garbga evrilüp Ogurca'dın Mazenderan Tejjizi'ga akar erdi. Tarih-i hicri tokkuz yüz seksen altıda Hacem Han'nij eyyamı-ı devletide Amuye suyu hâstminaresinij yokarısında Kara Aygır togayıdın yol yasap **Tök Kal'ası'nij yolıdın ötüp bu tejjizga koyup burungı rüdhânesi bi'l-küll mesdüd boldı ve Hocend deryası kim anı Seyhun ve Sir derler, aija koyar.**" (Dinç-2018). Bu cümleleri Türkiye Türkçesine şöyle aktarabiliriz: "Harezm harap olmadan önce Belh ırmağı, Harezm ırmağı ya da Ceyhun adıyla ünlü olan Amuye suyu, Köhne Ürgenç'in alt tarafından geçip Balkan Dağı'nın doğu eteğini yalayarak güney tarafından batıya yönelip Ogurca'dan Mazenderan (Hazar) Denizi'ne akardı. 986 hicri (M. 1578) tarihinde Hacem Han'ın devrinde Amuye ırmağının yatağının yukarısında Kara Aygır ormanından yol açıp **Tök Kalesi'nin** yolundan geçerek bu denize dökülmüş ve ırmağın eski yatağı bütünüyle kapanmış. Seyhun veya Sir dedikleri Hocend ırmağı*

da ona dökülür.)” Burada önceleri Hazar Denizi’ne dökülen Ceyhun ırmağının yatak değiştirerek Aral Gölü’ne dökülmesinden söz edilmekte ve bu vesileyle bölgedeki yerleşim yerlerinin adları geçmektedir.

Aral Gölü çevresinin eski Oğuz yurdu olduğu ve Oğuzların bu bölgeden Gazneli topraklarına indiği daha sonra ise batıya yönelip İran’da Büyük Selçuklu Devleti’ni kurduktan sonra kısa sürede Anadolu’yu fethettikleri bilinmektedir. Türklerin Anadolu topraklarına girişleri, doğudan ve güneyden oldu. Güney, yani bugünkü Irak ve Suriye topraklarının özellikle kuzey bölgeleri Anadolu’nun pek çok bölgesine göre daha önce Türkleşti (Köymen-1979).

Türk boy, oymak, oba adları yapılan pek çok çalışmaya rağmen henüz bütün sorunları çözülememiş bir alan olarak önümüzde durmaktadır. Bu alandaki değerli bir çalışma Gyula Nemeth’e aittir. Bilgin, Yurt Tutan Macarlığın Oluşumu adlı eserinde Türk boy adlarının semantiği üzerinde durmuş ve boy adlarının anlamlarını dikkate alarak sınıflandırma yoluna gitmiştir. Bu sınıflandırmaya göre Tökler adı; “Boyun eğmeyen, isyancı” ya da “Kaba nitelemelere dair kavim adları” sınıfına dâhil edilebilir (Nemeth-2019). Kavim adlarının bir kısmı, hatta büyük çoğunluğu komşu halklar tarafından verildiği için insanlar zaman zaman pek tasvip edilmeyen adları taşımak durumunda kalabilmektedirler. Özellikle tök adında da bu durum yaşanmış ve bu oymağa mensup insanların çevredeki diğer topluluklara göre farklı olan konuşmalarıyla tavır ve davranışlarından dolayı komşuları bu adı bu oymağa uygun görmüş, bu da zamanla çevre tarafından benimsenmiş olmalıdır. Yukarıda gösterilen Türkistan bağlantısından dolayı bu adın tarihi kökünün oldukça eskiye gittiği de anlaşılmaktadır.

Sarıca köyünü oluşturan Hanlıköy ile Tökler köyleri halkının Suriye’nin kuzeyinde yaşayan ve yukarıda belirtildiği üzere yaylamak için Kahramanmaraş üzerinden Sivas’a kadar çıkan obalara mensup olduğu bilgisi bu köylülerin hem zihinlerinde, hem de dillerinde halen canlıdır. Ağız özelliklerinin çevre köylere göre oldukça değişiklikler göstermesi de farklı bir mensubiyetin göstergesi olarak kabul edilebilir. Özellikle Tökler köyü halkı her fırsatta Reyhanlı’dan geldiklerini ifade ederler. Bu köyde halen hayatta olan bazı kişilerin anlattıklarına göre Reyhanlı’da aile arasında çıkan bir tartışmadan dolayı adı unutulmuş, ancak lakabı Tökoğlan olan ve yedi erkek çocuk sahibi biri oradan kalkıp Sivas’ın Kangal ilçesi çevresine gelmiş, bir süre bölgede konargöçer yaşamış, kendisi Kangal ilçesi Kertme köyü yakınlarında ölmüştür ve burada Tökoğlan’ın Mezarı adıyla bir yerin varlığı bilinmektedir. Tökler aşiretinde günümüzde doğanların altıncı ya da yedinci kuşak atası olan Tökoğlan’ın çocuklarından üçünün bir süre bugünkü Tökler köyü çevresinde konargöçer yaşadktan sonra bu köye, birinin Hanlıköy’e, birinin Kangal’ın Deligazili köyüne, birinin Gürün ilçe merkezine yerleştiği, birinin ise genç yaşta öldüğü bu köyde halen anlatılır.

Reyhanlı, Osmanlı’nın Reyhanlı aşiretini yerleştirmek üzere 1865 yılında kurduğu ve bu aşiretin adını verdiği Hatay iline bağlı bir ilçedir. Aşiret kimliğinden ve mensubiyetinden uzaklaşmış olan Tökler köyü halkının zihninde Reyhanlı canlı olarak yaşamaya devam eder. Reyhanlı’dan geldiklerini söylediklerinde aşiret kimliğinden değil Reyhanlı ilçesinden söz ederler, ancak burada aşiret kimliğiyle yer adının karıştırılıp karıştırılmadığıyla ilgili tereddüt vardır.

Kaynaklar Halep, Bayır-Bucak ve Hatay üçgeninde yüzyıllar boyunca varlıklarını devam ettiren büyük Oğuz aşiretlerinden biri olan Reyhanlı’nın yirmi dört Oğuz boyundan Bozok kolundan Günhan oğullarından Bayat boyuna mensup bir aşiret olduğunu belirtir. Faruk Sümer yukarıda adı geçen Oğuzlar adlı eserinde Reyhanlı

aşiretinin 2000 çadır olduğunu, yazın Sivas'ta, kışın ise Halep çevresinde yaşadığını belirttikten sonra “Bugünkü Reyhanlı kasabası bu oymağın adını taşır. Bu, aslında Haleb Bayadları'nın bir obası idi. Bayad'ın diğer birçok obaları Reyhanlı'ya katılarak onu güçlü bir oymak haline getirdiler” (Sümer-1980) ifadesini kullanır ve eserin 226. sayfasından başlayarak Haleb Türkmenleri Bayadı başlığıyla konuyla ilgili etraflı bilgi verir. Çadır sayısı başka bazı kaynaklarda üç bine kadar çıkar.

Sedat Bahadır, Reyhanlı aşiretini çeşitli yönleriyle araştırmış, aşiretin tarihi ve folkloruyla ilgili değerli bilgiler barındıran bir eser yayımlamıştır. Bu eserdeki bilgilere göre Reyhanlı aşireti; “Sarıcalar, Tökelli, Kabaklar, Tonlu, Torullu, Kurallı, Salalı, Okçular (Okçulu), Karaahmetli, Bahadır, Tökeli” oymaklarından oluşmaktadır. Eserde değişik isimlerin konuyla ilgili çalışmalarından söz edilmiş ve bu çalışmalarda belirtilen oymak adları da verilmiştir. Cevdet Türkay adlı araştırmacıdan naklen verilen bu listede hem Tökelli, hem Sarıcalar, hem de Tökeli oymak adlarının yer alması dolayısıyla bunu aktarmakla yetindik (Bahadır-2016). Eserde göç yolu olarak Kırıkhan, Hassa, İslahiye, Nurdağı, Türkoğlu, Maraş, Andırın, Gökşun üzerinden Binboğa dağları ve Uzun Yayla hattının kullanıldığı belirtilmiştir. Her yıl bu kadar uzun bir yolu gidip gelmeyi göze alıp gerçekleştirmek, ancak Türklerin tarihteki büyük göçleri dikkate alındığında anlaşılabilir bir durumdur. Tökler köyü sakinleri göç sırasında bugün Kahramanmaraş'a bağlı olan Türkoğlu ilçesinde konakladıklarını halen hatırlamaktadır. Bu ilçenin adının da Tökoğlu'dan Türkoğlu'na değiştirilmiş olabileceği ihtimalini düşünmek gerekir.

Anadolu'daki pek çok yerleşim yerinin buna benzer bir geçmişi olduğu bilinmektedir, ancak bunlar henüz yeterince ve gerektiği gibi araştırılıp ortaya konulamadı. Bu anlamda Anadolu'nun tarihi coğrafyası da henüz gereğince incelenip tam olarak gün yüzüne çıkarılmadı. Türklerin bin yıldır yaşadığı coğrafya ile ilgili bilimlik araştırmalardaki bu eksiklik ve yetersizlikleri, farklı birtakım iddiaların ortaya atılmasının ve bu bilim verilerinden uzak, bütünüyle siyasi olan bu iddiaların taraftar bulmasının bir sebebi olarak değerlendiriyoruz.

YER ADLARI¹

Yüzyıllarca yaşadığı için milletlerin nerelerde konup göçtüğü, nerelere doğru göç ettiği veya nerden göç edip geldiği, etnik grupların karışması ve tarih boyunca milletlerin birbiriyle ilişkisi gibi konularla ilgili bilgiler taşıyan yer adları, bir milletin tarihteki mekânının neresi olduğunu öğrenme ve konuşulduğu bölgenin sınırını aydınlatmada yardımcı olur (Ahanov-2013). Genel olarak toponomi denilen yer adları biliminin alt dalları olarak görülen yerleşim adı (oykonim), su adı (hidronim), dağ adı (oronim) yanında, ülke ve bölge gibi her türden coğrafya adları, özel adların bir bölümünü oluşturur (Karaağaç-2013). Dilciliğin yeni sayılabilecek bir dalı olan bu alan, yer adlarını yapı, anlam ve köken bakımlarından açıklamaya çalışır (Eren-2010).

Doğan Aksan Her Yönüyle Dil adlı eserinde Türklerin yer adı vermeye ilgili başlıca etkenleri ve eğilimleri tespit edip maddeler halinde sıralamıştır (Aksan-2015, s.107). Çalışmamıza konu olan köy yer adlarında da hemen hemen aynı etken ve eğilimlerin var olduğu görülmektedir.

Yer adları konusunda araştırmalar yapan İbrahim Şahin, bir yazısında bu alanın terimleri üzerinde durmuş ve dikkate değer terim önerilerinde bulunmuştur. Bunlardan

¹ Sarıca köyüne ait küçük yer adları Selahattin Türk ve İbrahim Türk'ten, Tökler aşiretiyle ilgili göç ve dağılım bilgileri ise Selahattin Türk'ten alındı.

biri de mikrotoponomi karşılığı olmak üzere önerdiği silikyeradbilimi terimidir. Silikyeradbilimi, tam olarak herkesçe bilinmeyen ya da bilinmesine gerek olmayan, genel haritalarda yer almayan dar çevredeki, mesela bir köydeki yer adları ile ilgilenen bilim alanıdır (Şahin-2013). Bu tanımda belirtilenler bu çalışmanın ikinci bölümünü oluşturacaktır, ancak Şahin'in önerdiği terimin tartışılmaya muhtaç olduğunu düşünüyoruz. Şahin'in teklif ettiği terimlerden biri de bazı çalışmalarda görülen mevki adı terimine karşılık olmak üzere orunadı'dır. Şahin, terimleşmenin gerçekleşebilmesi için bu birliklerde yer alan sözlerin bitişik yazılması gerektiği düşüncesini ifade eder. Esasında Türkçenin sözleri birleştirmeyi fazlaca tercih etmediğini, hele hele dört kelimenin bitişik yazılarak bir terim türetilmesinin dil alışkanlıklarımızı zorlayabileceğini düşüncesindeyiz, bu bakımdan "silikyeradbilimi" terimine bir seçenek olmak üzere "küçürek yer ad bilimi" ibaresinin de düşünülebileceğini belirtelim.

Köylerin yer adlarının büyük bir kısmı son zamanların ortaya çıkardığı hayat şartları dolayısıyla unutulmakla karşı karşıya kaldı. O köyde yaşadığı halde bu yer adlarının çoğunu bilmeyen pek çok kişi olduğu dikkate alınır, o köyde doğmamış ya da köyü ile bağı gidip gelmelerle sınırlı duruma gelmiş olan kişilerin pek çok yer adını bilmemesi doğal bir sonuç olarak görülmelidir. Ayrıca orakla ekin biçildiği ya da sabanla çift sürüldüğü zamanlarda haftalarca süren işler makineleşme dolayısıyla çok kısa sürede bitirilir oldu. Bundan dolayı da hem yapılan işlerin, hem de bu işlerin yapıldığı yerlerin insan hayatına ve zihnine etkisi azaldı. Bu yüzden çalışırken verdiği arada gölgesinde dinlendiği, yemeğini yediği o çevredeki kayanın, çalının, ağacın, suyunu içtiği pınarın vb. eski önemi kalmadı, eskiden bunların her biri adlandırılmak suretiyle belirgin hale getirilmişti, bu adları bilen kişiler gün geçtikçe azaldı. Bugün onlar sıradan herhangi bir nesnedir, varlıkları ya da yoklukları bir değer ifade etmediği için adlandırılmalarına da gerek görülmez. Bu çalışmada Sarıca köyü çevresinde olup da insanların özel bir ad verdiği bütün *küçürek yer adları* derlenmeye ve bazılarıyla ilgili açıklamalar yapılmaya çalışıldı. Bir yere sahiplik yapan aile içerisinde bilinecek olan, o yerin daha küçük birimlerinin adları dışarıda tutuldu. Bu birimleri tespit etmekteki ölçünün ne olacağı konusu da ayrı bir tartışma alanıdır (Şahin-2011).

Sarıca köyünde tespit edilen küçürek yer adları (silikyeradları-mikrotoponimler) aşağıdaki başlıklar altında incelenme yoluna gidilmiş, ayrıca halkbiliminin ilgi alanına giren bazı anlatılardan da kısaca söz edilmiştir. Küçürek yer adlarının hangi ölçü ve özelliklere göre sınıflandırılacağı tartışılan sorunlardan biridir, ancak biz burada bu tartışmalara girmeyi gerekli görmeyip doğrudan derlenen malzemeyi sunarak bunlar üzerinden bir değerlendirme yapmaya çalıştık. Küçürek yer adlarının sınıflandırılmasıyla ilgili olarak da İbrahim Şahin'in kaynakçadaki makalesine başvurulabilir (Şahin-2015).

Sarıca köyünün coğrafi ve idari konumu yukarıda belirtilmişti. Fırat ırmağının kollarından Tohma çayının kıyısında kurulu olan Sarıca köyünün tarıma ve hayvancılığa dayalı olan geçim kaynakları içerisinde suya bağlı olarak bahçecilik de önemli bir yer tutar. Geçmişte köy sınırları içerisindeki üç su değirmeni ise bütün çevrenin un ve bulgur öğütme ihtiyacını karşılayan küçük birer fabrika niteliğinde idi. Konargöçerlerin geçim kaynağı önemli ölçüde küçükbaş hayvancılığa bağlı idi, ancak çevre koşulları ve zaman, yerleşik hayata geçiş farklı alanlara yönelmeyi de zorunlu kıldı. Bu durum yer adlarına da yansdı, her zaman olduğu gibi yaşanılan hayat büyük ölçüde dili de belirledi.

Sarıca köyüne ait küçürek yer adlarını aşağıda görüleceği üzere çeşitli başlıklar altında sınıflandırmaya çalıştık.

Tarla, Harman Yeri ve Bahçe Adları

Döş, Bayat Döşü, Dinlendim (Dinendim), Sokulu, Hoyuk, Söğütlü Koyak, Gasso'nun Harap, Kevenli Tarla, Yelli Yurt, Taşlı Bölük, Lodanın Yazı, Hayta'nın Tarlası, Halil Ağa'nın Tarlası, Seki Tarla, Gasso'nun Kale, Ada Yazı, Kıyının Dibi, Bügüleğen, Sulhan Yazısı, Ağca Maşat, Pilesören, Karücenin Yüzü, Tombak Kaya, Çakıl Tarla, Koca Tarla, Kara Para, Kürtlü Köyü, Bağın Önü, Katır Batıran, Küçük Avuce, Büyük Avuce, Kara Gedik'in Ardı, Kızıl İmmet, Keşo'nun Harman Yeri, Gahma'nın Harman Yeri, Eşenin Harman Yeri

Tarla adlarına bakıldığında kişi adlarına bağlı olan adlar, coğrafyaya bağlı adlar, bitkilerle ilişkilendirilmiş adlar, renklerle adlandırma, yerin ya da tarlanın herhangi bir özelliğiyle ve küçük/büyük sıfatlarıyla yapılmış adlandırmalar olduğu görülüyor.

Burada özellikle dikkat çeken adlardan biri Bayat Döşü'dür. Organ adlarının coğrafyaya yansıtılması sık karşılaşılan bir durumdur. Bayat Döşü diye adlandırılan tarla, aslında devlete ait olup köylülerin ortak olarak ekip biçtikleri yaklaşık bin dönümlük büyük bir tarladır. Çevre köyler arasında zaman zaman anlaşmazlıklara da konu olan bu tarla, Döş ve Bayat Döşü olmak üzere iki parçadan oluşur. Tarlaya bu adın ne zaman verildiğine dair bir bilgiye sahip değiliz. Yukarıda hem Sarıcalu oymağının, hem de Tökelli oymağının Bayat boyuna mensup olduğundan söz edilmişti. Bu adlandırma elbette Bayat boyuna mensup olanlarca yapılmıştır, ancak bu adı geçen oymaklarca mı, yoksa daha eski devirlerde yine bu boya mensup olan başka birilerince mi yapıldı, bunu bilmiyoruz. Yayla olarak kullanılmaya uygun olan bu düz arazinin konargöçer zamanlarda Bayat boyunca konaklanan bir yer olduğunu ve adlandırmanın da bundan dolayı yapıldığını düşünüyoruz. Bu ad, etnik mensubiyetin yer adı olarak verilmesine, yani etnonime bir örnek olduğu gibi bir Oğuz boyunun coğrafyada bıraktığı silinmez bir hatıra olarak da değerlendirilebilir.

Harman dökülen yerlerin özel olarak adlandırılması da elbette sebepsiz değildir. Çok vakit geçirilen yerlerden biri de bu harman yerleridir. Tarlalardan biçilen ekinler, kağnılarla harman yerlerine taşınır, at ya da öküzlerin çektiği dövenlerle sürüldükten sonra tığ yapılıp uygun yel estiğinde savrulur. Savrulma sonucunda ayrılan tane ve samanın taşınmasında ise kağnı kullanıldığı gibi at ya da eşek de kullanılabilir. Bu işler haftalarca süreceği için harman yerleri de hayatın içinde çok vakit geçirilen ve önem arz eden yerler olarak görülüp özel olarak adlandırılır.

İlgi çekici adlardan biri de Sohulu adıdır. Bu kelime iç ses -k->-h- değişikliği yaşanmış ve soku>sohu olmuştur. Soku kelimesi Divanü Lügâti't-Türk'te "havan" olarak karşılanmış bir eski sözümdür. Günümüzde kullanılan havanlardan farklı olan bu alet, büyükçe bir taşın ortası oyularak yapılır ve evlerin içinde değil dışarıda, sokakta durur. Ağızlarda yaygın olarak yaşayan bu kelimenin karşıladığı alet yakın zamanlara kadar işlevi olan bir aletti. Özellikle yarma/köce dövmek için her köyde birkaç soku taşı bulunurdu. Anlaşıldığı kadarıyla bu tarlada da soku taşına benzer bir taş vardı ve bundan dolayı "Sohulu" denildi. Bu tarlada buğday biçilirken doğmuş olan bir çocuğa tarlanın adı verilmiş, ancak nüfusa kaydedilirken nüfus memuru adı Sokullu olarak kaydetmek suretiyle ünlü Sokullu Mehmet Paşa'nın adıyla tarlanın adını birleştirmiş.

Konargöçer zamanların bir hatırası da Yelli Yurt adlandırmasıdır, ancak burada konaklandığına dair bilgiye sahip değiliz. Yurt kelimesi günümüzde köy ağzında pek

kullanılan bir söz de değildir. Burada çok yel estiğinden dolayı böyle adlandırıldığı düşünülebiliriz, ayrıca çadırların kurulduğu bir yer olması dolayısıyla “yurt” olarak adlandırılmış olma ihtimali vardır.

Ağıl ve Ören Adları

Karaca Ağıl, Paşo'nun Ağılı, Tırı'nın Ağılı, Cırıl'ın Ağılı, Paşam'ın Ağılı, Bağın Ağılı, Aziz Koca'nın Ağılı, Akkaş'ın Ağılı, Millo'nun Ağılı, İbiş'in Ağılı, Ali Ağa'nın Ağılı, Garib'in Ağılı, Böğürtlen'in Ağılı, Dedemin Öreni.

Köylerde her evin yanında küçükbaş hayvanlar için ağıl, büyükbaş hayvanlar için ise ahır bulunur. Burada adı geçen ağıllar köy içinde değil merada bulunan ve buldukları küçük çevrenin de onlar üzerinden adlandırıldığı ağıllardır. Bunlar, kırk elli yıl öncesine kadar işlek olan ve koyun sürülerinin barındığı, köyün ekonomik hayatının önemli unsurlarından idi. Bunların çoğu yaz kış işlek olur ve ekonomik değerlerinden dolayı da çevredeki herkesçe bilinirdi. Boş oldukları zamanlarda bile yolu düşenlerin barınak ve sığınakları olurlardı. İçinde bulunduğumuz zamanda bu ağılların hemen hiçbiri eski işlevini sürdürmediği gibi pek çoğu da artık “ören” olmuş, yani yıkılıp harabe durumuna gelmiştir. Bu ağılların her biri bir sürü, yani yaklaşık 4-5 yüz koyun ve keçi barındırabilecek büyüklükte idi. Görüldüğü üzere ağılların çoğu sahiplerinin adlarıyla anılmakta, birkaç tanesi ise bulunduğu mevki adıyla bilinmektedir. Mesela şimdi hemen hiçbir izi kalmamış olan Böğürtlen'in Ağılı, konargöçer zamanlarda yazların geçirildiği, yani yayla olarak kullanılan yerde yapılmış bir ağıl idi. İnsanlar genellikle keçi kılından örülmüş kara çadırlarda yaşardı, ancak sürüler için taştan ağıllar yapılırdı.

Su ile İlgili Adlandırmalar

Boz Pınar, Dımığın Pınarı, Öküz Pınarı, Harlak Pınar, Çatal Pınar, Ağ Pınar, Bilal Pınarı, Ilıcanın Pınarı, Homurun Pınarı, Kör Pınar, Boz Oğlanın Pınarı, Büngüldeyen Pınar, Kızıl İmmetin Pınarı, Taş Pınar, Mıstığın Pınarı, Çay, Ayşe'nin Gölü, Gök Göl, Ilıca, Çaykara.

Hayatın bütünüyle toprağa bağlı olduğu ve suyun da bol olmadığı bir coğrafyada en küçük bir su sızıntısı bile son derece değerli görülüp özel olarak adlandırılmıştır. Dağlardaki pınarların adlandırılmasında buldukları yerden, suyun topraktan ya da taştan çıkış biçiminden, bulunduğu yerdeki toprağın renginden hareket edildiği gibi bazılarının da kişi adlarıyla anıldığı görülüyor. Bu pınarların kişi adlarıyla anılmalarının sebebi, bunları adı geçen kişilerin kullanılmaya uygun duruma getirmiş olmaları olabilir.

Boz Pınar, Ak Pınar, Kara Pınar dağlardaki pınar adlarında sıkça görülür. Özellikle ak ve kara renkleri çokça kullanılır.

Harlak ve Büngüldeyen, suyun taştan ya da topraktan çıkması sırasında oluşan sesi yansıtmak üzere verilmiş ses taklidi adlardır. Harlak kelimesi; harıl+a-k>harlak biçiminde yansıma bir sözden türemiş olmalı. Aynı biçimde büngül de bir yansıma sözdür ve büngül+de-y-en biçiminde türetilmiştir.

Ölçünlü Türkiye Türkçesinde kullanılmayan “dımık” sözü, Derleme Sözlüğünde altı ayrı madde başıyla yer alır. Bu söz yörede sözlükteki ilk anlam olarak verilen “Bir şeyin ucu, köşesi, sivri çıkıntısı” anlamıyla kullanılır. Bu pınarın kaynadığı yer de bir küçük tepeciğin tam üst kısmı yani uç noktasıdır.

Kör Pınar adı da yine suyun çıkış özelliği dikkate alınarak verilmiş bir addır. Buradaki su, hiç kesilmez; ancak hep çok az akar. Kör sıfatı, suyun son derece az olmasından dolayı verilmiştir.

Köy çevresinde doğal göl yoktur. Burada geçen göl adları ırmağın yatağında toprağı aşındırmak suretiyle oluşan, normal akıntının olduğu yerlere göre biraz daha derin ve durgun olan yerlerin adlarıdır. Irmak üzerinde böyle oluşmuş ve göl denilen pek çok yer vardır, birkaç örnekle yetinildi.

Ilıca, Türkiye'nin hemen her yerinde karşılaşılabileceğimiz bir adlandırmadır. Suyun sıcaklığıyla ilgili olan bir adlandırma olduğu anlaşılıyor.

Çaykara sözü belirli bir pınar adı değil, bir pınar türünün adıdır. Bu ad, yalnızca ırmak ya da çay kıyısında çıkan pınarlar için kullanılır, dağdaki bir pınara çaykara denilmez. Bu kelimenin de Türkiye'nin pek çok yerinde belirtilen anlamla kullanıldığı Derleme Sözlüğü'nde kayıtlıdır.

Taş/kaya Adları

Boztaş, Şahin Kayası, İt Taşı, Kılıç Taş, Delikli Kaya, Gelin Taşı, İstıpanın Taşı, Güvercin Taşı, Mal Kayası, Tilki Kayası, Tombak Kaya, Katırcı Kayası, Kel Oğlanın Ot Kayası, Kara Kaya, Güvercin Taşı, Tuz Taşı, Sarı Kaya, Kepenek Kayası, Kara Kaya, Boz Kale, Sokak Taş.

Coğrafyayı işaretlemekte kullanılan unsurlardan biri de kayalar ve büyük taşlar olduğu için bunlar da birtakım özellikleri dikkate alınarak adlandırılır. Taş ve kayaları adlandırmada en çok hayvan adlarının kullanıldığı dikkat çekiyor. Şahin, it, güvercin, mal, tilki, kelebek burada gördüğümüz hayvan adları. Taşların rengiyle adlandırma da yine çok başvurulan bir yoldur. Boz, kara, sarı burada kullanılan renkler. Kılıç, delikli, tombak taşların biçimiyle ilgili adlandırmalardır. Tombak, topak yani yuvarlak anlamında kullanılır. Bu söz de ölçünlü dilde kullanılmaz, ancak Derleme Sözlüğü'nde Türkiye'nin pek çok yöresinde tespit edildiği ve burada verilen anlam dışında da pek çok anlamla kullanıldığı kaydedilmiştir.

Gelin Taşı, uzaktan bakıldığında bir insanı andırdığı için böyle adlandırılmış olan bu taşla ilgili bir de efsane oluşmuştur. Bu efsane Halk Bilimi uzmanlarının taş kesilme motifi olarak değerlendirdikleri anlatıya bir örnek oluşturur.

Tuz Taşı, hayvancılıkla ilgili bir başka adlandırmadır. Hayvancılıkla uğraşanlar zaman zaman hayvanlara tuz dökerler ve bunun içinde yassı taşları kullanırlar. Bu taş da belirtilen işin bir anısı olarak halen yaşamaya devam ediyor.

Yazı, Kale, Kaş, Seki, Sarp, Senir, Sirt

Söğütlü Koyağın Kaş, Kalkmanın Kaş, Gökçe Sarp, Kalkmanın Kale, Boz Seki, Kalkmanın Yazı, Kocov, Bağın Tahta, Orta Senir, Peynirlik Gediği, Aşılı Burun, Büyük Kuz, Böğürtlen Baş, Mal Kayasının Tahta, Devrüsün Saya, Evin Baş, Tahta, Kala, Sirt, Kül Höyüğü, Mal Kayasının Çatal.

Türkçede organ adı olarak kullanılan alın, burun, kaş, sırt, ağız, göz, boyun, döş, bel gibi sözcükler, coğrafyaya da aktarılmış ve dağın ön yüzüne kaş ya da alın, kara parçasının ileri doğru çıkıntı yaptığı yere burun denilmiştir. Burun, daha çok karadan denize doğru olan çıkıntılar için kullanılsa da herhangi bir kara parçasının çıkıntısı için de kullanılır. Sirt, bel ve sayılan diğer sözcükler de aktarma yoluyla coğrafi ad olarak kullanılan sözcüklerimizdir.

Gökçe Sarp>Göğçe Sarp adlandırması, hem yerin rengini hem de durumunu bildiren tanımlayıcı bir adlandırma olarak kabul edilebilir. Boz Seki> Bos Seki,

adlandırmasında da gerileyici benzeşme ile boz renk adının bos biçimine dönüştüğü görülüyor. Seki sözü de yer adlarında sıkça kullanılan bir kelimedir, aynı şekilde düz yerler için kullanılan yazı kelimesiyle de yer adlarında sıkça karşılaşılır.

Orta Sejir adlandırmasında görülen sejir sözü bugün ölçünlü dilin bilmediği, ancak Derleme Sözlüğü'nün "İki dağ arasındaki sırt" olarak tanımladığı bir sözdür. Bu sözumüz DLT'te de "Dağ çıkıntısı, dağ burnu; herhangi bir duvarın ucu" anlamıyla yer almaktadır.

Aşılı Burun adlandırmasındaki burun sözü üzerinde duruldu, ancak aşılı sözü açıklanmaya muhtaç bir sözdür. Bu adlandırma, burun olarak adlandırılan çıkıntının bir başka özelliğini de ifade eder. Aşı, özellikle koyunların tanınması için kullanılan bir boyadır. Anlaşıldığı kadarıyla bu adla anılan yerde koyunların sırtlarına sürülen boya elde edilmekteydi. Aileler hayvanlarının tanınması için kendilerine ait olan damgaları hayvanların kulaklarına işlerlerdi ve bu damgaların yerel adı "en" idi. Hayvanları ayırt etmenin bir başka yöntemi de sırtlarına değişik biçimlerde aşı boyası sürmektir.

Bu yer adlarında baş kelimesinin de coğrafyaya aktarılma yoluyla kullanıldığının örnekleri Böğürtlen Başı ile Evin Başı adlarıdır. Evin Başı, Tökler köyünün hemen üzerindeki tepenin adıdır, yüksekliğinden ve köyün üst kısmında olmasından dolayı "baş" sözüyle adlandırılmıştır.

Tahta kelimesinin yer adlarında kullanılma sebebi, dağ yamacının düzlüğünün tahtanın düzlüğüne benzetilmesidir. Burada da birkaç yerde kullanıldığı görülüyor. Yazı ile farkı, tahtanın dağ yamacındaki eğimli düzlüğü ifade etmesidir.

Büyük Kuz adında bulunan kuz kelimesi, güneş almayan yeri ifade etmek üzere kullanılır ve kuzey sözü de bu sözden türetilmiştir. Dağın kuz tarafı, dağın güneş almayan yanı anlamıyla bugün de duyabileceğimiz bir ibaredir.

Adlarda görülen kala, yani kale sözü, yükseklik ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Bilinen kale söz konusu değildir.

Türkçe sözlerden kurulu bir yapı olduğu izlenimi veren Devrüsün/Devürsün Saya ibaresinin ne anlama geldiği açık değildir. Saya sözünün saya gezmek geleneğiyle ya da Derleme Sözlüğü'nde gösterilen diğer anlamlardan hangisiyle ilişkilendirileceği belirsizdir. Devrüsün kelimesinin de anlamı açık değil.

Dere, Gedik, Uçurum, Mağara ve Tepe Adları

Küçük Ay(ı) Deresi, Büyük Ay(ı) Deresi, Gülbüz, Sarı Dere, Pancar Deresi, Kışla'nın Dere, Garip'in Ağılın Dere, Mal Kayası'nın Dere, Pınarlı Güney'in Dere, Bağmönü'nün Dere, Kopdur'un Dere, Küçük Kurt Deresi, Büyük Kurt Deresi, Derin Dere, Yumurta Tepe, Yelli Tepe, Beş Tepe, Çakşırın Tepe, Gara Gediğin Tepe, Kabak Tepe, Ağ Uçurum, Dere Başı, Çökük, Çukur, Kara Şarlavuk, Kara Gedik, Tilki Deliği, Ay(ı) Deliği, Eşekçi Mağarası, Pınarlı Güney'in Ağzı.

Bu adlandırmalarda hayvan adlarıyla bu tepe ve derelerin bulunduğu ve bunlara göre daha belirgin kabul edilen yerlerin tercih edildiği görülüyor.

Günümüzde bu coğrafyada ayı bulunmaz, ancak birbirine yakın iki dere ayı deresi olarak adlandırıldığına göre vaktiyle burada ayıların yaşadığı söylenebilir.

Kabak Tepe, Yumurta Tepe gibi adlandırmalar, yer şeklini bir nesneye benzetme yoluyla yapılan adlandırmalardır.

Derin Dere, Çökük, Çukur gibi adlandırmalar, yerin biçiminden hareketle yapılan adlandırmalardır. Çökük olarak adlandırılan yer, yıldırım düşmesi sonucunda oluşmuştur.

Kara Şarlavuk adlandırmasındaki kara sözü, o yerin rengini ifade ederken ölçünlü dilde pek bilinmeyen ve bir yansıma söz olduğu görülen şarlavuk, şelale anlamıyla kullanılır. Bu adla belirtilen yerde şelale yoktur, ancak yağmur yağıp sel olduğunda ya da su olan derelerdeki suyun doğal akışında şelale görünümü oluşan yerler için bu söz kullanılır. Derleme Sözlüğü'nde bu anlamla görülen kelime Türkmen Dilinin Düşündürüşlü Sözlüğü'nde de aynı anlamla kaydedilmiştir: "Beyik yerden bat bilen aşaklığına gaydyan suv akımı." (yani yüksek yerden hızlı biçimde aşağıya dökülen su akımı).

Koyak, Öz Adları

Söğütlü Koyak, Sabri'nin Koyak, Çınık'ın Koyak, Çaputlu Koyak, Eşek Koyağı, Kara Koyak, Kartal Koyağı, Çarşının Öz.

Koyak Anadolu ağzlarında oldukça yaygın biçimde kullanılan ve son zamanlarda ölçünlü dilde de kullanıldığı görülen bir sözdür. Dağın eteğine doğru, otu bol ve dulda, korunaklı yerleri ifade etmek üzere kullanılır. Koyaklar hayvan yaylını için değerli olduğundan adlandırılma gereği duyulan yerlerdir. Kişi ve hayvan adlarıyla anılan koyaklar olduğu gibi rengi ya da başka bir özelliğiyle adlandırılan koyaklar olduğu da görülüyor.

İç anlamındaki öz kelimesi de derenin içini, küçük vadileri ifade etmek üzere sık kullanılır.

Yol, Yolak, Yokuş Adları

Araba Yolu, Ağ Yol, Göç Yolu, Gürün Yolu, Sığır Yolağı, Gök Yokuş.

Araba Yolu, arazinin sarp olmasından dolayı kağnıların gidebileceği yol özel olarak yapılmış ve böyle adlandırılmıştır. Burada da renk adlarının kullanıldığı görülüyor. Ayrıca Göç Yolu, konargöçer yaşanan zamanların bir hatırası olarak karşımıza çıkıyor.

Yolak kelimesi, patika anlamında kullanılır ve yol+ak yapısıyla oluşmuş, yani isimden isim türetilmiştir. İsimlerden isim türeten +Ak eki, çok yaygın olmasa da başak, topak, yolak vb. sözlerde küçültme işleviyle kullanılır.

Ağaç, Bük, Ot

Killi Bük, Boruklu Bük, Sıralı Karagöz, Sülüğün Armudu, Grey'in Kavağı, Ayvaz'ın Kavağı, Kamışlı, Çakşır, Sarımsaklı Sarp, Çaputlu Çalı, Top Karamuk, Almalı Bük, Koca Söğüt, Tek Kavak, Tek İğde.

Bük kelimesi Türkiye yer adlarında karşılaşılan, ancak ölçünlü dilde anlamı artık unutulmuş sözlerimizdendir. Bu söz yörede sıklık, çalılık anlamında bugün de canlı olarak kullanılır.

Özellikle de ağaçların yer adı olarak kullanılması yaygın bir durum olarak görülüyor, bunun yanında aynı tür ağaç ya da çalılar da açıklayıcı bir sıfatla yer adına dönüştürülmüştür.

Çaputlu Çalı ibaresi eski ve yaygın bir inancı, bu inanca bağlı geleneği hatırlatmaktadır. Türk dünyasının hemen her yerinde çalı ya da ağaçlara çaput bağlayıp dilek tutma geleneği halen yaşar, burada da bu geleneğin bir yansımasıyla karşılaşıyor.

Göçerlik ve Hayvancılıkla İlgili Adlar

Mısdö'nün Yatağı, Armağan Otluğu, Kışla, Çadır Yeri, Hamam Yeri.

Koyun sürüleri yaz mevsimleri kuşluk vaktinden ikindi vaktine kadar köye yakın bir yerde yatmaya bırakılır, köyden sağıcılar gidip davar yatağından koyun ve keçileri sağlarlar. Çobanlık yapan Mustafa (Mısdı)'nın kendine ait bir davar yatağı olduğu ve sürüyü sürekli orada yatırdığı için bu yerin onun adıyla anıldığı anlaşılıyor.

Kışla adı, esas olarak konargöçer yaşayanların kışı geçirdikleri yerler için kullandıkları bir addır. Burasının kışın soğuktan korunaklı bir yer olması, yani kuytuda olması gerekir. Çünkü konargöçerler çoğunlukla kışları da çadırlarda geçirirler. Konargöçerlerin yerleşik hayata geçişleri aşamalı olmuştur. Doğrudan gidip bir yere yerleşmemişler, önce kışları geçirmek üzere kerpiç ya da taş evler yapmışlar ve ilkbaharda yine yaylalara çıkmışlar, zaman geçip hayat şartları değiştikçe tam yerleşik hayata geçmişlerdir. Çadır Yeri adı da yine konargöçer yaşanan günleri hatırlatan adlandırmalardan biridir. Hamam Yeri adını taşıyan yer tek girişi olan etrafı yüksekçe bir yerdir. Burası hamam ihtiyacını karşılamada kullanıldığından bu adı almış olmalı.

Kişi Adları Taşıyan Yer Adları

Paşa Öldüren, Hatunun Köprüsü, Emey'in Darbellik, Karının Kaçağı, Arzu'nun Mezarı, Hanefi'nin Düşeği, Sarıkız, Sarıkız'ın Mezarı, Ayşe'nin Düşeği, Göğineğin Mağarası, Ali Kahya'nın Mezarı

Bu adlar içerisinde özellik arz edenlerden biri Hanefi'nin Düşeği'dir. Düşek sözü, kişinin öldüğü ya da öldürüldüğü yeri belirtmek üzere kullanılmaktadır. Yiğit bir genç olan Hanefi, obasında inek çalan bir hırsızın peşine düşer ve ona yetişir, hırsız; "Hanefi, üzerime gelme, sen yiğit bir gençsin, seni vururum." der ama Hanefi dinlemeyip üzerine gidince adam tüfeği doğrultup Hanefi'yi vurur ve Hanefi oraya düşüp öldüğü için orasının adı böyle kalır. Hikâyenin devamına göre devlet Hanefi'nin katilini yakalayıp yargılar ve Musul'da askerlik yapan ağabeyine götürür, ceza orada infaz edilip katil öldürülür. Katili kurşuna dizgen askerler tüfeklerini getirip "Düşmanın ömrü bu kadar olsun" diyerek Hanefi'nin ağabeyinin önüne koyarlar, o da askerlerin tüfeklerinin üzerine bahşiş bırakır.

Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde karşılaşılan Sarıkız yer adıyla ilgili efsaneler vardır. Buradaki adlandırma da muhtemelen böyle bir efsanenin ürünüdür.

Diğer

Kilise, Terelik, Pazar Yeri, Çapak, Karakuş Yuvası, Maden, Öte Geçe, Eski Değirmen, Pazar Yeri, Böğürtlen, Gök Kısık, Kürün, Kuş Yuvası, Gök Devret, Höllüklük, Turaç, Ziyaret.

Tökler köyüne beş altı kilometre uzaklıkta Kilise adıyla bilinen bir yer bulunur. Burada vaktiyle bir kilise olduğu anlaşılıyor. Kilisenin harabesi yakın zamanlara kadar görünür durumda idi, şu anda bütünüyle belirsiz durumdadır.

Höllüklük de değişen hayat ile unutulmaya yüz tutan yer adlarından, hâlbuki eskiden hemen her köyde bir höllüklük olurdu. Höllük sözünü bugün ancak "Eledim eledim höllük eledim" türküsünü dinlerken duyabiliyoruz. Höllük, bebeklerin ıslaklığını emmesi için bezle bebeğe sarılan toprağın adıdır. Kelime, yaş, nemli, ıslak anlamlarındaki öl kelimesinin önsesinde h türemesiyle öl>höl biçiminde oluşmuş ve üzerine de +İlk isimden isim yapma ekini alıp "ıslaklık" anlamını yüklenmiştir. Bazı araştırmacılar söz başındaki h sesinin asli olduğu düşüncesindedir, ancak öyük>höyük, ayva>hayva>, elbet>helbet gibi pek çok kelimenin ön sesinde türemiş olan bu sesin bu kelimedede de türeme olduğunu düşünüyoruz.

Höllük, rastgele yerden alınmaz, bunun için ayakaltından uzak, nispeten temiz özel yerler olur. Bu yerin toprağı elenip kurutulur, kışları sobanın altında iyice ısıtılır ve sonra bebeğe sarılır. Yani höllük aslında oldukça önemli bir ihtiyaçtır, çünkü bu toprak bebeğin yaşını emer ve bu mikropulu sıvının doğrudan vücutla temasını kesip yara veya pişik oluşmasını engel olur.

Burada üzerinde durulması gereken yer adlarından biri de Ziyaret'tir. Ziyaretler genellikle tepelerin zirvelerinde yer alır ve orada mutlaka bir velinin bulunduğu inanılır. Her yılın bahar aylarında, çoğunlukla Hıdırellez günlerine denk gelecek biçimde özellikle obanın çocukları ve kadınları yanlarına oğlak ve kuzu olarak ziyaret yerine gidip ziyareti gerçekleştirir, çocukların ağzına az az ziyaret toprağından koyarlar ve dualarını yaparlar, daha sonra da Böğürtlen pınarının başına gelip götürdükleri oğlaklarla kuzuları kesip bulgur pilavıyla birlikte yerler. Geçmişte her yıl aksatılmadan uygulanan bu gelenek uzun zamandır terk edilmiş olmakla birlikte ziyaret yapılan mekânın ve çevresinin adı halen Ziyaret olarak bilinmektedir.

Sonuç

Sarıca ve Tökler sözlerinin yer adı olmak yanında bu köylerde yaşayanların köken bağlantısını da ifade ettiği, hem bu adlardan hareketle, hem de yapılan çalışmalar sonucunda bu köylerin halkının Bayat boyunun oymaklarına mensup oldukları anlaşılmış oldu. Türkmenistan ile Özbekistan arasında bölünmüş olan Harezm bölgesinde, yani Oğuz Türklerinin Anadolu'ya gelmeden önceki yurtları olan Horasan'daki Tök Kalesi'nin varlığının tespit edilmiş olması, Tökler halkının Türkistan bağlantısını gösteren somut bir kanıt olarak düşünülmelidir. Bu kalenin anılan adla var olması, Tök oymağının tarihi geçmişinin de derinlere uzandığını gösterir.

Anadolu'daki köken ifade eden yer adlarının ortaklaştığı yerlerin belirlenmesi, hangi boyların ağırlıklı olarak nerelere yerleştiğinin tespit edilmesine yarayacak ve tarihi coğrafya çalışmalarına yardımcı olacaktır.

Göç olgusu, Türklerin hemen bütün tarihi maceralarının özeti mahiyetindedir. Aral çevresinden Horasan'a oradan da Anadolu'ya göç eden Oğuz obaları, geldikleri bu yeni coğrafyada da hayvan sürüleriyle birlikte yüzyıllar süren bir konargöçer hayat yaşadılar. Yukarıda kısaca söz edilen ve her yıl yapılan Halep çevresinden Sivas dolaylarına kadar uzanan göç yolu esasında oldukça zahmetli bir yolculuğu zorunlu kılar. İnsanların her yıl bu sıkıntıyı niçin göze aldıkları, o hayata yabancı olanların anlayabilecekleri bir durum değildir.

Küçük bir yerleşim biriminde tespit edilen küçürek yer adları bile Türklerin ad verme geleneklerini gösterebilecek mahiyettedir. Yaşanılan coğrafyanın adlandırılmasında kişi adları, bitki adları, hayvan adları, renk adları, yer şekillerinin bir nesneye benzetilerek adlandırılması, organ adlarının tabiata aktarılmasıyla oluşan adlar, yaşanan ve hafızalarda yer eden bir olayla ilgili adlandırmalar dikkat çekecek yoğunlukta görülüyor. Sözlü kültürde yer etmiş olan efsanelerden kaynaklı adlandırmalar ile inançla ilgili adlandırmaların da özellik taşıyan adlandırmalar olduğunu belirtmek gerekiyor.

Kaynakça

- AHANOV, Kaken (2013). *Dil Biliminin Esasları*, (Akt. Murat Ceritoğlu). Ankara: TDK Yay.
 AKSAN, Doğan (2015). *Her Yönüyle Dil*, III. c. 6. baskı, Ankara: TDK Yay.
 BAHADIR, Sedat (2016). *Büyük Reyhanlı Aşireti ve Bahadırlar*, Ankara: Sonçağ Yay.
Derleme Sözlüğü (1978). Ankara: TDK Yay.

- DİNÇ, Ahmet (2018). *Şecere-i Harezşahi [101 a-200b] (Giriş, Transkripsiyonlu Metin, İnceleme, Dizin-Sözlük, Tıpkıbasım)*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış doktora tezi, Kocaeli.
- EREN, Hasan (2010). *Yer Adlarımızın Dili*, Ankara: TDK Yay.
- HALAÇOĞLU, Yusuf (2009). *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)*, (6 cilt), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- HEYET (2016). *Türkmen Dilinin Düşündürüşli Sözlüğü*, Aşgabat: İlim.
- KARAAĞAÇ, Günay (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yay.
- KÖYMEN, Mehmet Altay (1979). *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, c. 1, Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yay.
- NEMETH, Gyula (2019). *Yurt Tutan Macarlığın Oluşumu*, (Çev. Hüseyin Şevki Çağatay Çapraz), Çanakkale: Paradigma Akademi Yay.
- SÜMER, Faruk (1980). *Oğuzlar (Türkmenler)*, 3. baskı, İstanbul: Ana Yayınları.
- ŞAHİN, İbrahim (2013). "Türkiye Yeradbiliminde Terim ve Tür Sınıflandırması Sorunları", *Avrasya Terim Dergisi*, 1 (1): 46-58.
- ŞAHİN, İbrahim (2011). "Yeradbilimi Araştırmalarında Mikrotoponiminin Yeri, Önemi ve Araştırma Yöntemi: Tırnak Köyü (İçel/Gülнар) Örneği", *Turkish Studies*, Volume 6/1: 1807-1830.
- ŞAHİN, İbrahim (2015). "Türkiye Yeradbiliminde Leksik-Semantik Sınıflandırma Meselesi", *Avrasya Terim Dergisi*, 3 (1):10-21.
- YENİ, Emre Berkan (2018). *Beyani - Şecere-i Harezşahi [1b-102a] (Dil İncelemesi-metin-dizin-tıpkıbasım)*, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul.
- YUDAHİN, K. K. (1948). *Kırgız Sözlüğü* (Çev. Abdullah Battal), Ankara: TDK Yay.